AUT, XLVI, 2008, p. 220-230

FONETICA GRAIULUI DIN SLATINA (UCRAINA)

de

Mariya TSIPLE

Lucrarea de față constituie o parte din teza de doctorat *Graiul din Slatina (Transcarpatia – Ucraina)*, care este o încercare de studiu monografic asupra graiului acestei localități.

Localitatea Slatina este aşezată pe malul drept al Tisei, la poalele Carpaților, prima atestare documentară a localității urcând pană la 1359.

În decurs de mai multe decenii, politic şi geografic, Slatina aparţine voievodatului Maramureş, care, după anul 1373, poartă numele de comitat, cu centrul la Sighet.

Între iunie 1919 şi iulie 1920 Slatina intră în componența României, când Maramureşul din dreapta Tisei a fost cedat Cehoslovaciei, iar la sfârşitul anului 1938 teritoriul este anexat Ungariei. Din octombrie 1944, localitatea intră în componența Uniunii Sovietice, iar din 1991 – în componența Ucrainei.

Ocupațiile de bază ale locuitorilor din Slatina sunt agricultura, creşterea animalelor şi mineritul. De asemenea, o parte sunt plecați la muncă în Rusia, Ucraina, Cehia, Italia, Portugalia, însă aceste deplasări nu au avut consecințe majore în plan lingvistic.

Prin particularitățile din domeniul vocalismului şi consonantismului, graiul din Slatina se înscrie în aria subdialectului maramureşean şi, în special, în aria lui vestică (Săpânța, Iapa, Rogna de Sus).

În prezentarea de față am schițat, în linii generale, trăsăturile esențiale ale sistemului fonetic al acestui grai.

1. Printre particularitățile fonetice ale graiului din Slatina menționăm mutarea accentului pe prima silabă, ca în cuvântul *báros*, *súst'in, mă mắrit* ş.a. Acest fenomen este întâlnit nu numai în graiurile din dreapta Tisei, ci şi în stânga Tisei, în cuvinte precum *cópil*[1]*, spúrcat, súd'iț* ş.a. Deşi toate aceste forme se întâlnesc pe întreaga arie maramureşeană, niciuna din ele nu este general răspândită şi niciuna nu se limitează la

[1] Vezi R. Todoran, *Reparțiția,* p. 48.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

Maramureş[2], cu o singură excepţie: *cópil,* dacă ţinem seama şi de sensul specific maramureşean, „copil din flori”.

Atât fonetismul, cât şi accentul etimologic sunt conservate în *blástăm, blástămă,* formă generală în Transilvania, Banat, Oltenia de nord-vest şi Moldova de nord, ca şi în dialectele aromân, meglenoromân şi graiurile din nordul Bulgariei[3].

Absenţa sufixului *-ez* la ind. prez. şi conj. prez. a verbului *a lucra* antrenează mutarea accentului de pe flectiv pe radical: *lúcru, lúcri, lúcră*. La fel sunt accentuate unele forme din paradigma verbelor: *a copia* (*cópiie, să cópiie*), *a sărá* (*sar, să sáră*).

Printre particularităţile relevante ale *vocalismului* din graiul din Slatina menţionăm următoarele:

2. În general, *a* accentuat se pronunţă ca în majoritatea graiurilor dacoromâne şi ca în limba literară, adică o vocală cu grad maxim de apertură: *cásă, másă, ráţă, bogát, poiánă, mámă, iertá, jucá* etc.

În participiile verbelor de conj. I cu tema în consoană palatală, *a* (din desinenţă) se realizează ca *ę*: *tăiętˊ*, *înjenuntˊętˊ* (ALRR Bas. Bucov. Transns. I, h. 78).

A accentuat etimologic se conservă în formele de ind., conj. prez. (pers. 1, 2, 3 şi 6) şi imperativ ale verbului (*a*) *blăstăma: blástăm, blástămń, blástămă* (pers. 3 şi 6) (cf. CADE, s.v. *blestema,* lat. vulg. *blastĭmare – blesphemare*).

A accentuat > *ă*[4]. Prin analogie cu paradigma unor verbe ca, de exemplu, *a învăţa, a spăla, a vedea,* unele verbe de conjugarea I prezintă, în graiul cercetat, în locul sunetului *a* din graiurile munteneşti şi cele moldoveneşti de centru şi sud, la indicativ şi conjunctiv prezent pers. 1 şi 2 şi imperativ pers. 2 ale unor verbe, un *ă: adắp, adắpt'; răbd, răbz; (mă) înbrắc, (t'e) înbrắcî; (mă) d'ezbrắc, (t'e) d'ezbrắc; (mă) înpắc, (t'e) înpắcî; stăi!*

A neaccentuat, mai ales protonic, devine *ă*[5]*: păpúc, băltág, cătărámă, măşínă, păl'íncă, în zădár, cătrán, dătoríie, Máríie* etc. în cuvinte de origine latină şi de alte origini.

3. *Ă* neaccentuat etimologic s-a păstrat neasimilat de vocala din silaba următoare în cuvintele: *părętˊe* (lat. < *paries, -tis*), *blăstămá* (< *blastemare* (= *blasphemare*), *răd'íc* (< lat. *eradicare*); *spăriię́* (lat. < **expavorere*), *năcáz* (< *sl. nakazŭ*) etc.

---

[2] Magdalena Vulpe, *Subdialectul maramureşean,* în TDR, p. 323.

[3] Vezi ALR s.n., vol. VII, h. 1881 BLESTEM; BESTEMI şi h. 1882 BLESTEMĂ; BLESTEMĂM; Vezi şi TDR, p. 244, 358.

[4] Vezi ALRR Mar., vol. IV, h. 1051; ALRR Trans., vol. II, h. 164.

[5] ALRR Mar., vol. II, h. 340, vol. III, 628.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

Trecerea lui *ă* medial atonic la *î,* mai ales în poziție prenazală, atât posttonic: *d'ápîn, sámînă, ţápîn,* cât, mai ales, protonic: *mînúşe, mînúnd', mînînţắl,* evoluție socotită a caracteriza graiurile ardeleneşti[6].

Sub influența fricativelor *ş, j, ă* devine *e*: *mătúşe* „mătuşă", *úşe* „uşă", *cǫ́je* „coajă" etc.

Uneori, *ă* neaccentuat > *o* când este precedat de o labială: *plomín* (< *plămân*), *morár, moráŕ* (< *mărar*).

4. În graiul din Slatina s-au păstrat, ca pe întreg teritoriul dacoromân, cu excepția subdialectului muntenesc, formele etimologice cu *î* (provenit dintr-un *a* etimologic în poziție prenazală) şi nu cu *îi̯,* în care *i̯* se explică prin anticiparea elementului palatal următor în: *cíne* (< lat. *canis*), *míne* (< lat. *mane*)[7]; *pîne* a fost înlocuit de *pt'ítă.*

Menținerea lui *î* etimologic în: *ímblu* (< lat. *ambulare*), *íntru* (< lat. *intrare*), *ímlfu* (< lat. *inflare*), *ímplu* (< lat. *implere*)[8].

5. *E* accentuat, care provine din diftongul *e̯a,* se pronunță deschis, când în silaba următoare se află un alt *e*: *cămę́şe*, *fę́t'e, vę́rd'e, mę́re*.

E accentuat (din lat. cl.), precedat de grupul consonantic *cr-,* s-a păstrat în formele verbului *a crepa.* De altfel, după cum o dovedeşte *Atlasul lingvistic român,* forma cu *e* menținut după grupul consonantic *cr-* este generală în Transilvania. Doar în patru puncte, două în Crişana (64 şi 279) şi două în Țara Oaşului (334 şi 336), *e* > *ă* după *cr-*[9].

Precedat de consoanele *s, z, ţ*, pronunțate dur, *e* accentuat şi neaccentuat trece în seria vocalelor centrale, devenind *ă: săc, sămn, săcără, său̯* „seu", *săcúre, cosắsc,* pl. *sắŕ* „seri"*; zăr, zămós, urzắsc; sîmţắsc, ţăs, ţăsút, căţắl* etc.

Când este precedat de consoanele *ş, j,* care au, în graiul studiat, o articulație palatală, ca în graiurile din Crişana şi Muntenia, *e* accentuat îşi păstrează timbrul nealterat: *şed, tuşésc, păşésc, jer* „ger", *jerúnt'e* etc.

E accentuat provenit din diftongul *e̯a* > *a*, când în cealaltă silabă se găseşe un *e: ráce* „rece" < **re̯ace*, *zace* „zece" < **ze̯ace*.

E neaccentuat > *ă* după *r* sau grupurile consonantice *tr, spr, str: cără, izvǫ́ră, păhără, trăbui̯í, únsprăzáce, dói̯sprăzáce, străcór* etc.

O tendință de închidere a lui *e* neaccentuat se manifestă şi în graiul din Slatina (*e* > *i*), când *e* se închide, fără a-şi deplasa punctul de articulație

---

[6] Istrate-Turculeț, *Cercetări dialectele,* p. 197.
[7] Vezi Al Rosetti, ILR, p. 507-508; B. Cazacu, *Studii de dialectologie română,* Bucureşti, Ed. Ştiințifică, 1966, p. 78; Gheție, *Baza dialectală a românei literare,* Bucureşti, EA, 1975, p. 111-113.
[8] Vezi ALRR Mar. vol. IV, h. 1030, 1047, 1108.
[9] Vezi ALR, s.n., vol. VII, h. 1855, CRĂP, CRĂPI şi h. 1856 CRAPĂ, CRĂPĂM; ALM, I. Gheție, *Baza dialectală,* p. 151.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

în partea posterioară, se ajunge la *ę, į* sau chiar *i* – vocala anterioară cea mai închisă: *prę́t'in, cĺ́nępă, l'ímpęd'e, pt'étri* „pietre”, *ǫ́miń* etc.

E latinesc neaccentuat se conservă după consoanele labiale: *beşícă, beşínă, besę́rcă* (< lat. *basīlĭca > băserecă > besearecă > biserică*).

Se păstrează *e* etimologic în *preĉépe* „pricepe”, *ĉerés* „cireş” (< lat. **ceresius*), *ĉerę́să* „cireşe” (< **ceresia*), *ńemńícă* (< lat. *ne mica*).

6. *I* accentuat şi neaccentuat se transformă în *î* după *s, ţ, z* şi grupurile consonantice *st, str: sî́tă, cosî́, găsî́, sî́ŋgur; cuţî́t, puţî́n, minţî́; păzî́t, zî, tîrzî́u, auzî́t; sîmţắsc, zîcálă, ţîgáră; stî́ŋg, strîg, o strîgát.*

I final asilabic, morfem al pluralului la subst. şi adj. m. şi f. şi morfem al pers. 2 (sg. şi pl.) la verbe, este absorbit (Densusianu, ILR II, p. 60) de consoana precedentă *z, ţ, ş* sau *j*: *bráz, coz, bărbáţ, fráţ, d'inţ*, *coj, sănătóş, bucuróş, urş*.

I final plenison se menţine în *ńíĉi* „nici”[10] (< *niĉe*).

7. *U* etimologic nesincopat apare în *surupát, surupáre*[11] (cf. *surpa, surupa* < lat. **subrupare*), dar avem *surpătúră.*

U este etimologic şi în paradigma verbului *a (să) d'esculţá* (< lat. *disculciāre*): *d'escúlţ, nu să d'escúlţă.*

U apare sincopat în *uscă* „usucă”, unde trebuie să presupunem, într-o primă etapă, deplasarea accentului pe prima silabă, urmată de elidarea vocalei neaccentuate (aici trebuie adusă în discuţie şi analogia cu alte forme flexionare ale aceluiaşi verb, de exemplu cu ind. prez. pers. 4 şi 5, dar nu numai)[12].

În *jor, jǫ́ră, să jor, să joŕ* s-a produs mutaţia analogică a lui *u > o* sub accent[13].

U neaccentuat se păstreză şi în formele verbulor *a durńí* „dormi” şi *a aduńí* „a adormi”: *durńím, durńíţ, am durńít; am aduńít* etc.

U este conservat în sintagma *sóru-mę,* formă atestată în Maramureş, Năsăud şi în Oltenia.

8. În graiul din Slatina, în unele cuvinte, *o* accentuat este pronunţat ca *ǫ́: ǫ́u̯ă, dǫ́u̯ă, nǫ́u̯ă, rǫ́u̯ă, bǫ́mbă* etc.

O accentuat se pronunţă *u* în *frunt* „front”. Acest fenomen l-am întâlnit numai la generaţia mai în vârstă.

Lui *o* din graiurile munteneşti şi graiurile moldoveneşti de sud îi corespunde un *ă* în *tăt* „tot”, *tắtă, tăţ, tắt'e,* indiferent de sens[14] (particularitate comună tuturor graiurilor nordice).

---

[10] *I* final se pronunţă silabic, în limba literară, numai după un anumit grup consonantic (consoană + *r, l: socri, afli* etc.).

[11] Cf. Al. Rosetti, ILR, p. 185.

[12] L. Botoşineanu, *Someşul Mare,* p. 85.

[13] Fenomenul a fost discutat de Em. Vasiliu, *O mutaţie analogică:* ***u*** *>* ***o*** *sub accent,* în SCL, V, 1954, p. 87 şi urm.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

O etimologic s-a păstrat în *olói̯* (< magh. *olaj*), *povói̯* (< sl. *povoni*).

9. O particularitate dialectală prezentă în graiul cercetat este reducerea diftongului *e̯á* la *ę* la imperfectul unor verbe (*meręm, ĉit'ęm, avęm*), la infinitivul verbelor de conjugarea a II-a (*a bę, a ved'ę*), precum şi la finalul altor cuvinte: *a mę, surĉę́, st'ę.*

În interiorul cuvintelor, *ę* se întâlneşte numai acolo unde în trecut, în secolul al XVI-lea şi mai înainte, se rostea diftongul *e̯á: beseręcă* (I. Coteanu, *Elemente,* p. 100).

Diftongul *e̯á* > *a,* când este urmat în silaba imediat următoare de *a (ă),* întocmai ca în limba veche. Fenomenul se explică prin influenţa asimilatoare a lui *a* din silaba următoare. La monoftongarea diftongului *e̯á* contribuie şi *a* accentuat, care formează unul din elementele diftongului *e̯á.* Primul element al diftongului este redus de consoana care îl precede: *călbáză, márgă, jánă, năduşálă, bot'ázăă* etc.

De asemenea, precedat de *s, z, ţ, r*, diftongul *e̯á* se monoftonghează la *a* (cf. Densusianu, ILR, p. 43): *curá* „curea" *sáră* „seară", *sácă* „seacă", *înţápă, înd'iţáscă* „înghiţească", *zamă* „zeamă", *urzálă, peţáscă, măsáu̯ă, cráŋgă* „creangă", *rázîm* „reazăm".

Ca şi în subdialectul moldovean şi cel crişean, în graiul cercetat se înregistrează trecerea diftongului *i̯a* la *i̯e*: *tăi̯ę́t, îŋcui̯ę́t, spării̯ę́t*, *mui̯ę́t, nui̯ę́* etc.

Diftongul *i̯u* s-a redus la *i: ibắsc* (iubesc), *ibéşt', ibę́şt'e*.

Diftongului *o̯a* din limba literară îi corespunde în graiul din Slatina un *o* deschis: *bǫ́bă*, *grǫ́pă*, *sǫ́re, cǫ́să, dǫ́re* etc.

Diftongul *au̯* este rostit ca *áo* în cuvinte ca *áor, táor*, ca şi în alte graiuri din Transilvania.

Consonantismul este marcat, în general, de două fenomene opuse: pe de o parte, palatalizarea consoanelor, iar, pe de altă parte, durificarea consoanelor. Cele două particularităţi se manifestă, în grade diferite, la majoritatea categoriilor consonantice: bilabiale, dentale, fricative, lichide şi chiar velare.

10. Fricativele dentale *s, z* şi africata alveolară *ţ* sunt aproape totdeauna dure în graiul din Slatina (mai puţin în neologisme: *séver, seriós, servîĉ*), influenţând timbrul vocalelor următoare. De aceea, când preced vocalele anterioare *e, i*, acestea se velarizează devenind *ă, î*, respectiv *a: sămănắ, sămn, sămínţă, vásă, síŋgur, sílă, folosím, păzắsc, sáĉeră, auzím, păzím, ţăsút* etc.

După aceleaşi consoane *s, z, ţ* se monoftonghează şi diftongul *e̯á* în *a* (*e̯a* > *a*): *zámă, sáră, înţápă, să păzáscă, să folosáscă,* iar *i̯* (*i* final

[14] S. Puşcariu (LR, II, p. 107) afirmă că trecerea lui *o* la *ă* în *tot* s-a produs numai în contextul în care cuvântul înseamnă *fiecare* şi că este motivată prin poziţia neaccentuată a acestuia în frază.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

asilabic) este eliminat (*i̯* > *ø*): *coj, părínț, ascúlț, tăț, scl'épț* „țânțari”, *înd'esáț* etc.

Pentru subst. *pas* am înregistrat formele *paş* (sg.) / *paş* (pl.), cu singularul refăcut după plural[15].

Ț este etimologic într-o serie de cuvinte de origine maghiară sau germană: *ț́énti* < magh. *centiméter, țemę́nt* < magh. *cement, țircúlă* < germ. *Zirkel.*

11. În privința fricativelor *ş, j* graiul din Slatina are o articulație palatală[16], ca în graiurile din Muntenia şi Bihor, şi sunt urmate, aproape totdeauna, de *e* şi *i* (spre deosebire de graiurile din Moldova şi Banat, unde după *ş, j* nu pot urma decât *ă, î*): *mătúşe, úşe, cămę́şę, cenúşe, íşin, răşínă, gríje, cǫ́je, tuşésc, am tuşít, şed, mă jeluį́ésc, jel'esc.*

Pronunțarea dură a fricativelor *ş, j* la sfârşit de cuvânt, spre deosebire de interiorul cuvintelor, unde are caracter palatal, are urmări pe plan morfologic, ea neutralizând, în categoria substantivului, opoziția dintre singular şi plural: *cocóş* (sg. şi pl.), *moş* (sg. şi pl.), *l'ę́ńęş* (sg. şi pl.), *nănáş* (sg. şi pl.), *cosáş* (sg. şi pl.) etc.

12. O trăsătură relevantă a graiului din Slatina, precum şi a celorlalte graiuri din Transcarpatia, spre deosebire de cele din sudul Tisei, este menținerea timbrului palatal al africatei surde *ĉ: ĉer, ĉíńe, ĉerc, ĉínă, ĉápă, ulĉór* etc. Astfel, africata *ĉ* este identică, în graiul din Slatina, cu cea din graiul din Bihor, graiurile din Muntenia şi, deci, cu cea din limba literară.

Şi africata sonoră *ĝ,* spre deosebire de graiurile maramureşene din stânga Tisei, unde *ĝ* s-a durificat, cunoaşte, la fel ca în graiurile crişene, o evoluție divergentă față de perechea ei surdă *ĉ*, devenind *j*, ca şi *j* primar din elemente nelatine.

Astfel, africata sonoră *ĝ* provenită din lat. *g + e, i > j* ca şi *ĝ* (< lat. *j + o, u* sau lat. *d + e, i* în hiat) > *j: jerúnt'e* „genunche” (< lat. *geni(u)culum*), *jer* „ger” (< lat. *gelu*), *jánă* „geană” (< lat. **genna*).

Ĝ nu se pronunță în verbul *a mę́rę* „merge” şi se explică prin analogie cu alte verbe, în special cu *a curge* (vezi V. Frățilă, *Târnave,* p. 107).

13. Ocluzivele palatale *ḱ* şi *ǵ* se confundă cu fonemele *t'* şi *d'* provenite din *t, d* sau din *p, b.*

Astfel, ocluziva palatală surdă *ḱ* + e, i, *e̯a* devine *t': t'ę́i̯ę* „cheie”, *urę́t'ę, urit'élńiță, jerúnt'e, (mă) t'ámă, înt'íd, şt'op, părę́t'e* „perete”, dar şi „pereche” (omonimie lexicală), *áşt'ii̯e, înt'ei̯et̯ură* etc.

---

[15] Izoglosa care separă rostirea *pas* de rostirea *paş* coincide aproximativ cu vechea graniță a Ardealului dinspre Bucovina, Muntenia şi Moldova (cf. E. Petrovici, *Repartiția graiurilor dacoromâne,* p. 13).

[16] NALR Crişana vol. I, h. 117, vol. II, h. 212, 246; ALRR Trans., vol. II, h. 226; vezi şi T. Teaha, *Crişul Negru,* p. 71; V. Frățilă, *Târnave*, p. 72.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

Ocluziva palatală sonoră *ǵ* are o evoluție paralelă cu aceea a lui *ḱ*. Astfel, *ǵ + e, i, e̯a > d': d'em, d'áță, înd'ețắt, súd'iț, înd'ițắsc* etc. Acest fonetism e răspândit în Crișana, Maramureș, jumătatea de vest a Transilvaniei, precum și în puncte izolate în nordul Moldovei, sudul Transilvaniei, Muntenia și Oltenia[17].

14. Avem *h* neetimologic în *hărmăsár* „armăsar", fenomen atestat și în graiurile de pe Târnave (V. Frățilă, *Târnave,* p. 80).

H trece la *v* în cuvântul de origine slavă *vîrv* (< v.sl. *vrŭhŭ*).

Avem *h* etimologic conservat în *mă hod'ińésc* (< v. sl. *otuduhąti*), *prah,* care se întrebuințează doar în expresia *prah și pulbere.*

15. Urmat de *i̯e, i̯a* sau *i*, sau *i* flexionar, *p* se palatalizează în stadiul *pt'*[18]*: pt'ę́l'ę, pt'ę́d'ică, pt'átră pt'ítă* < *pită* „pâine", *pt'ígńiță* „pivniță", *pt'ícură, l'ipt'í, stupt'ínă, áript', tălpt', lupt'* etc.

Concomitent, circulă și o fază mai avansată de palatalizare *p > t': t'ipér, t'ept, t'ipă̯i̯ésc, t'eptár, st'ináre, st'in*[19].

P nu este palatalizat în neologisme ca *pijámă, pionéză.*

16. Labiala *b* prezintă un stadiu paralel cu cel al palatalizării lui *p.* Astfel, înainte de *i, i̯e, i̯a*, *b* se palatalizează și devine *bd': bd'iru̯i̯ím, sábd'ii̯e, bd'et* „biet", *bd'átă* „beată", *bărbd'íi̯e* „bărbie" etc.

Stadiul *bd'* de palatalizare cuprinde, în general, Crișana, Maramureșul, vestul Transilvaniei, regiunea Sucevei, sudul Transilvaniei și extremitatea nordică a Munteniei (cu excepția Bihorului, care nu se încadrează decât parțial în această arie) (D. Macrea, *Fonetică*, p. 64-69).

O fază mai avansată de palatalizare prezintă formele *d'íbol, d'íbol'iță* (ALRR *Mar.*, vol. II, h. 363), care pot fi explicate prin disimilare.

De asemenea, am notat și depalatalizarea labialei *b'* în unele cuvinte ca *bat* „beat"*, bată* „beată".

17. *M* urmat de *i̯e, i̯a, e* sau *i > mń: mnércuŕ, mńę́re* „miere", *amńaz* amiaz", *mńez, mńe̯u, mńícă, mńiŕásă, zmńéură* „zmeură"*, mńinós* „miros", *ńimńíc* etc.

Stadiul *mń* de palatalizare cuprinde vestul și nordul Transilvaniei, nordul Moldovei, câteva puncte răzlețe în sudul Transilvaniei și nordul Munteniei (D. Macrea, *Fonetică,* p. 70-74).

M precedat de *p, b > n: înpărát, înpărțí, (să) înblăt'áscă.*

M urmat de *i* flexionar > *mń* sau *ń: pomń, lácrimń, durńi* „dormi" etc.

Se păstrează *m* etimologic în (*se*) *rúmpe*.

---

[17] Vezi ALRR Mar., vol. I, h, 130, vol. IV, h. 1026; ALR I, h. 83, 84, 92.

[18] Pentru atestări vezi ALRR *Mar.,* vol. I, h. 131, vol. II, h. 270, vol. III, h. 634; ALRR Trans., vol. I, h. 116; vol. II, 173, vol. III, h. 292.

[19] ALRR *Mar.* vol. I, h. 64; vol. II, h. 411, vol. III, h. 812, vol. IV, h. 931; NALR Crișana, vol. I, h. 12, 132, 172; ALLR Trans. vol. I, h. 128 vol. II, h. 171, vol. IV, h. 490.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

18. Palatalizarea lui *f* în stadiul *ĥ*[20] apare mai ales în poziție inițială: *ĥin, ĥir, ĥer, (să) ĥarbă* „(să) fiarbă”, *ĥ̨ére* etc. În Maramureşul din stânga Tisei acest fenomen este prezent doar în graiul din Săpânța.

Sporadic, întâlnim şi reflexul *s* al labiodentalei *f*. Astfel, am notat la un vorbitor pentru *f* urmat de *i* şi stadiul *s: să síi̯e.* În unele cuvinte, *f* alternează cu *s: sirisă̆u̯.*

F nu este palatalizat în *fin, fix, afînă, afînátă* şi în alte neologisme sau alte cuvinte cu etimologie necunoscută.

19. Palatalizarea labiodentalei *v* se realizează în stadiul *i* atât în Slatina, cât şi în restul graiurilor din Transcarpatia: *i̯er* „vier”*, potcoi̯ésc* „potcovesc”.

V dispare în *ițắl* „viţăl”*, íşin* „vişin”*, in* „vin”, *ițắ* „viţea”, *(a) isá* „(a) visa”, *ítreg* „(tată) vitreg”.

Palatalizarea sonorei *v* + *i* > *i̯* sau *ø* este caracteristică şi graiului din Săpânța[21].

Sporadic, *v* > *h* înaintea lui *o, u: hólbură* (ALRR. *Mar.,* 2, h. 409)*, húlpe* (ALRR. *Mar.,* 3, h. 583). Cuvântul *hólbură* l-am înregistrat atât la generația mai în vârstă, cât şi la cei tineri. Pe *húlpe* l-am notat doar la generația mai în vârstă, alternând la aceeaşi persoană cu *vulpe.*

V etimologic s-a păstrat în *povói̯* (< sl. *povoni*).

20. Palatalizarea dentalei *t,* urmată de *e, i* şi de *i̯ea* în stadiul *t'* este un fenomen general: *frát'e, t'ínă, d'epárt'e, t'ámă, (mă) aşt'áptă, mút'e* etc.

Excepțiile de la regula palatalizării dentalei *t* sunt rare atunci când este vorba despre termeni mai vechi: *tíntă, ţ́énti, hatijác,* ele acoperind şi o parte a fondului neologic: *internát, televízor, telefón.*

În prezent, *t'* este răspândit în Crişana (cu excepția Țării Oaşului, care nu cunoaşte această evoluție), nordul Transilvaniei (cu Maramureşul) şi într-o arie din jumătatea de nord a Moldovei, unde pare a fi „importat” din Ardeal.

21. Ocluziva dentală sonoră *d* s-a palatalizat în aceleaşi condiții ca *t,* adică *d* urmat de *e, i* şi *i̯ea* > *d'*: *d'epárt'e, d'ínte, d'escúlţ, d'ásă, d'ál* etc. Aria lui *d'* se întinde peste Crişana (fără partea sudică, care merge cu Banatul), Maramureş, nordul şi vestul Ardealului, precum şi în puncte izolate din Oltenia şi nordul Moldovei[22].

Palatalizarea dentalei *d* este notată şi în cazul neologismelor intrate în vorbirea localnicilor: *d'eputát, preşed'ínt'e.* Astfel, se observă tendința de

[20] Vezi ALRR *Mar.,* vol. I, h. 11, 116, 223, 224; vol. II, h. 507, 534, vol. III, h. 751, vol. IV, mat. necart. într. 556, 1906; ALRR Trans. vol. I, h. 10, 149.

[21] În Maramureş, reflexul specific al palatalizării lui *v* este *z,* cu excepția localității Petrova unde palatalizarea nu se produce.

[22] Vezi ALRR *Mar.,* vol. I, h. 128, vol. II, 304, vol. III, h. 767; ALR I, h. 29.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

a adapta formele din limba comună (literară) la rostirea caracteristică graiului local.

22. Nazala dentală *n* urmată de *e, i, e̯a* se palatalizează, devenind *ń: ńegru, ńepót, ńevástă, víńeŕ, cíńe, a púńe cunuńíi̯e, hárńic, íńimă, práńic, ńágră, ńám* etc.

Aria lui *ń* cuprinde Crişana, Banatul şi vestul Olteniei, Maramureşul, vestul şi nordul Ardealului şi puncte răzleţe din nord-vestul Moldovei.

În *mînînţál* „mărunţel" s-a păstrat forma veche, în care *n* n-a fost disimilat la *r*. Fenomenul a fost notat şi pe valea Crişului Negru (T. Teaha, *Crişul Negru,* p. 66).

Păstrarea lui *n* etimologic în *gínşte* (ALRR *Mar.,* II, h. 393; TDR, p. 329).

23. Ca şi *t, d, n,* urmate de *e, i, e̯a,* se palatalizează şi consoana *l*: *l'ę́mńę, l'egătúră, l'ágîn, l'ímbă, l'ít'i̯e, l'íńişt'e, mol'íd, l'ac, să căl'é, fęl'* etc.

Palatalizarea lui *l* este atestată în graiurile din nordul şi nord-estul Transilvaniei, în graiurile din estul Munţilor Apuseni (ALR I, pct. 94, 100), precum şi în sud-vestul Transilvaniei (ALR II, pct. 833).

L nepalatalizat apare în unele cuvinte de origine latină sau împrumuturi: *líteră* (< lat. *litera*), *lítăr* „litru" (< fr. *litre*).

24. *R* etimologic se păstrează în cuvintele de origine latină ca: *fărínă, (mă) preúmblu* (< *perambulo*).

R dispare în cuvintele atone în frază şi în grupurile consonantice *str, tr*: *nost, nǫ́stă, vost, vǫ́stă, cătă, înt-un, înt-o, pîn* (V. Frăţilă, *Târnave,* p. 64).

În *ferę́ástă* şi *hirisă̯u* „fierăstrău", al doilea *r* dispare, prin disimilare totală.

25. Graiul din Slatina, ca şi restul graiurilor româneşti din Transcarpatia, aparţine, în opinia Magdalenei Vulpe (*Tratat,* p. 321-322), Mariei Marin (*Graiuri româneşti din Ucraina şi Republica Moldova,* p. 47-48), subdialectului maramureşean, în vreme ce Zagaevschi şi alţi dialectologi de la Chişinău, care au efectuat cercetări sistematice în Ucraina Transcarpatică, definesc graiurile din această zonă, din perspectiva graiurilor moldoveneşti din stânga Prutului, drept graiuri arhaice vorbite în arii marginale şi izolate[23].

Prin particularităţile din domeniul vocalismului şi consonantismului, graiul cercetat se înscrie în aria subdialectului maramureşean şi, în special, în aria lui vestică (Săpânţa, Iapa, Rogna de Sus), caracterizată prin diminuarea particularităţilor specifice. Prin

[23] V. Zagaevschi, *Studii de gramatică dialectală comparată,* Chişinău, Ed. Ştiinţa, 1990, p. 43-44.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

păstrarea caracterului palatal al africatei *ĉ*, a fricativelor *ş, j* palatale, precum şi a stadiului *ĥ*, *i* de palatalizare a labiodentalelor *f, v,* graiul din Slatina este mai conservator decât graiurile din partea de sud a Maramureşului.

Cele mai multe particularităţi dialectale se datorează evoluţiei interne a graiului şi nu influenţei limbilor străine cu care a venit în contact de-a lungul timpului.

Tisa nu a constituit niciodată o graniţă între maramureşenii din sud şi cei de la nordul ei, hărţile atlaselor lingvistice demonstrând că zonele din nord formează arii lexicale cu partea de vest a subdialectului maramureşean de la sud de Tisa. Astfel, „Maramureşul de nord este o continuare firească a celui din sudul Tisei, împreună cu care a format întotdeauna, în ciuda separării administrative, o unitate lingvistică de netăgăduit”[24].

BIBLIOGRAFIE

ALR I = *Atlasul lingvistic român,* Bucureşti, publicat de Muzeul limbii române din Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942, (coord.) Sextil Puşcariu.

ALR II = *Atlasul lingvistic român,* Partea a II-a, vol. I, Sibiu-Leipzig, publicat de Muzeul limbii române din Cluj, de E. Petrovici, sub conducerea lui S. Puşcariu, 1940.

ALR s.n. = *Atlasul lingvistic român.* Serie nouă, vol, I, II, 1956; vol. III, 1962; vol. IV, 1965; vol. V, 1966; vol. VI, 1969; vol. VII, 1972.

ALRR Bas. Bucov. Transn. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni Basarabia, Bucovina şi Transnistria,* (autor Vasile Pavel), Chişinău, Ed. Ştiinţa, vol. I, 1993, vol. II (autor Vasile Pavel), Chişinău, Tipografia Centrală, 1998 (sub redacţia lui V. Zagaievschi); vol. III, 2002; vol. IV, 2003 (sub redacţia lui Vasile Pavel).

ALRR *Mar. = Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş,* Bucureşti, EA, autori: Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan: vol. I, Bucureşti, 1969; vol. II, Bucureşti, 1971; vol. III, Bucureşti, 1973; vol. IV, 1997.

ALRR Trans. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania,* întocmit de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonţi, vol. I, 1992; vol. II, 1997; vol. III, 2002; vol. IV, 2006.

Botoşineanu, L., *Someşul Mare* = Botoşineanu, Luminiţa, *Graiul de pe valea superioară a Someşului Mare,* Iaşi, Ed. ALFA, 2007.

CADE = I. Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat,* Bucureşti, Cartea Românească, 1931.

Cazacu, B., *Studii de dialectologie română,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1966.

Coteanu, I., EDR = I. Coteanu, *Elemente de dialectologie ale limbii române,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

[24] Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, *Graiuri româneşti în Ucraina şi Republica Moldova*, în *Cercetări asupra graiurilor româneşti de peste hotare,* p. 118.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)

Densusianu, Ov., *Istoria limbii române,* vol. I-II, Bucureşti, EŞ, 1961.
Frăţilă, V., *Târnave* = Frăţilă, V., *Graiul de pe Târnave,* Blaj, Ed. Astra, 2005.
Gheţie, Ion, *Baza dialectală* = Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare,* Bucureşti, EA, 1975.
Istrate-Turculeţ, *Cercetări dialectale* = G. Istrate, A. Turculeţ, *Cercetări dialectale în Bistriţa-Năsăud,* FD, VI, 1971, p. 189-228.
Macrea, D., *Fonetică* = Dimitrie Macrea, *Probleme de fonetică,* Bucureşti, EA, 1953.
Marin, Maria, Mărgărit, Iulia, Neagoe, Victorela, *Graiuri româneşti în Ucraina şi Republica Moldova*, în *Cercetări asupra graiurilor româneşti de peste hotare,* p. 42-121.
Marin, Maria, Mărgărit, Iulia, Neagoe, Victorela, Pavel, Vasile, *Cercetării asupra graiurilor româneşti de peste hotare,* Bucureşti, Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti", 2000.
NALR Crişana = *Noul Atlas lingvistic român. Crişana,* întocmit de Ionel Stan, Dorin Uriţescu, Bucureşti, EA, vol. I, 1996; vol. II, 2003.
Petrovici, E., *Repartiţia graiurilor dacoromâne* = E. Petrovici, *Repartiţia graiurilor dacoromâne pe baza Atlasului lingvistic român,* în LR III, 1954, nr. 5, p. 5-19.
Puşcariu, S., *Limba română,* I, Bucureşti, Editura Minerva, 1976 (ediţie îngrijită de G. Istrati, I. Dan).
Rosetti, Al., *Istoria limbii române,* Ed. a 4-a, rev. şi adăug., Bucureşti, 1964.
TDR = *Tratat de dialectologie românească,* Craiova, Ed. Scrisul Românesc, 1984 (coordonator: Valeriu Rusu).
Teaha, *Crişul Negru* = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru,* Bucureşti, EA, 1961.
Todoran, *Repartiţia* = Romulus Todoran, *Cu privire la repartiţia graiurilor dacoromâne,* LR, V, 1956, nr. 2, p. 38-50.
Vasiliu, Em., *O mutaţie analogică:* ***u > o*** *sub accent,* SCL, V, 1954, nr. 1, p. 87-90.
Vulpe, Magdalena, *Subdialectul maramureşean,* în TDR, p. 320-354.
V. Zagaevschi, *Studii de gramatică dialectală comparată,* Chişinău, Ed. Ştiinţa, 1990.

LA PHONETIQUE DU PATOIS DE SLATINA (UKRAINE)

(Résumé)

Du point de vue linguistique, le patois de Slatina est encadré, généralement, dans le sous-dialecte de Maramures et, en particulier, dans son aire d'ouest, qui se caractérise par la diminution des particularités spécifiques. En même temps, tout comme dans le cas du sous-dialecte de Maramures, dans le patois de Slatina on retrouve de nombreux traits dialectaux qui ont un large éparpillement dans Crişana et Transilvania.

BDD-A6424 © 2008 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:58:11 UTC)